

Utdanningsdirektoratet, Avdeling for
barnehage- og skolemiljø
Postboks 9359
0135 Oslo

Unntatt offentlighet:

Innspill til Udirs oppdrag om skolefravær

Rådgivere i Statped opplever økende antall henvendelser fra kommuner og fylkeskommuner gjennom spør oss-tjenesten, henviste individ- og systemsaker og gjennom *Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis* på temaet skolefravær. De fleste elevene vi møter i Statped med skolefravær har ulike nevrotilstander som ADHD, Tourettes, autisme og ulike lærevansker. Temasiden til statped.no om skolefravær er den mest brukte temasiden på Statped.no. Den har over 39 000 sidevisninger siden 1. januar 2023. Spør oss-tjenesten og avdeling for sammensatte lærevansker er de avdelingene i Statped som mottar de fleste henvendelser der hvor elever har skolefravær.

Et av funnene fra Statpedundersøkelsen 2022 viser at både store og små kommuner synes det er utfordrende å følge opp elever med skolefravær, både grunnet kompetansemangel, men også grunnet komplekst årsaksbilde. Videre fremheves det at PPT ønsker at Statped skal rette tjenester mot kompetanseheving på bekymringsfullt skolefravær.

Beskrivelse fra Spør oss-tjenesten:

Spør oss-tjenesten er Statpeds veiledningstjeneste for ansatte i opplæringssektoren. Tjenesten svarer på spesialpedagogiske spørsmål og problemstillinger knyttet til barn, unge og voksne med rettigheter etter opplæringsloven. På årsbasis tar spør oss-tjenesten imot i underkant av 3000 henvendelser, der om lag 1/4 er fra foresatte. Fra 03.02.2020- 28.06.2023 har Spør oss-tjenesten tatt imot 502 henvendelser om alvorlig skolefravær. Av disse kommer 159 fra PPT og 280 fra foresatte. Fra skolene er det 29 henvendelser. 151 av henvendelsene er kommet i 2023.

Når PPT tar kontakt med Spør oss-tjenesten, handler det ofte om at laget rundt eleven ikke har funnet tiltak som har fungert og ført til økt oppmøte på skolen for eleven. De fleste elevene som

Statped

---

blir drøftet med Spør oss-tjenesten har gyldig sakkyndig vurdering og enkeltvedtak. Som regel er det flere instanser inne i laget rundt eleven. De ønsker å søke individtjeneste av Statped eller å drøfte tiltak med rådgivere i Spør oss-tjenesten. Når PP-rådgivere tar kontakt opplever de selv å ha kompetanse på skolefravær, men at de tar kontakt etter ønske fra foreldre eller andre instanser i laget rundt eleven.

Det som beskriver de sakene PPT tar kontakt for er at det er alvorlig skolefravær. Situasjonen er ofte kompleks, omfattende og langvarig. Rådgivere i Spør oss-tjenesten har i en periode registrert hvilke problemstillinger som kommer inn rundt temaet skolefravær. Registreringen viser at det ofte rapporteres om brudd på § 9a og mangel på oppfølging etter vedtak fra Statsforvalteren. Likeledes strever et stort antall foreldre med å få eleven henvist til PPT, til tross for langvarig fravær. Det er også i stor grad rapportert om manglende sammenheng mellom sakkyndig vurdering, enkeltvedtak og IOP i de sakene hvor eleven har sakkyndig vurdering.

Inntrykket gjennom kontakten med foresatte er at de og skolene mangler kunnskap om og forståelse for forvaltningssystemet rundt spesialpedagogisk praksis.

Søknader til avdeling sammensatte lærevansker

Av totalt 136 søknader til fagavdelingen for sammensatte lærevansker i divisjon for ungdomstrinn, videregående opplæring og voksenopplæringen for skoleåret 2022/2023 handlet 68 av de søknadene om skolefravær, altså 50 prosent av alle søknadene til avdelingen. Av de 68 søknadene fordeler det seg relativt likt mellom systemtjenester og individtjenester. Tallene fra divisjon barnetrinn viser at rundt 47 prosent av deres søknader handler om problemstillinger rundt skolefravær.

Systemtjenester Statped tilbyr på skolefravær

Typiske systemtjenester vi gir er kompetanseheving til kommuner, fylkeskommuner, til Statsforvaltere og oppdrag fra UH-sektor. Noen av søknadene er bestillinger om bidrag inn i Kompetanseløftet. Statped tilbyr tilpassede kurs, forelesninger og workshops på temaet skolefravær. Hovedvekten av det vi tilbyr av kompetanseheving rundt temaet skolefravær handler om elever med nevrotilstander og tilrettelegging for læring og mestring.

På grunn av stor etterspørsel etter systemtjenester på temaet skolefravær hos elever med nevrotilstander, har rådgivere i Statped utviklet en kompetansepakke bestående av fire moduler:

Statped

---

1. Hvordan forstå elever med nevrotilstander, og hvorfor har elevgruppen høyere risiko for å utvikle skolefravær
2. Lovverk og sakkyndighetsarbeid
3. Kartlegging
4. Tiltak og læringsaktiviteter

Kompetansepakken forankres hos PPT og vi krever at hele PPT deltar i arbeidet. Vi tilpasser oss kommunens behov og ønsker. Vi har derfor tett dialog med PPT i forkant og underveis i samarbeidet. Kompetansepakken er bygd opp med mellomarbeid og fysiske/digitale samlinger. Videre oppfordrer vi PPT til å invitere inn skoleledere, lærere, spesialpedagoger, helsesykepleiere, barnevernspedagoger og eventuelt andre relevante aktører i laget rundt elevene til å delta på kompetansehevingen. Parallelt med systemtjenesten som gis har noen kommuner henvist enkeltelever til Statped. Det betyr at vi forsøker å gi kompetanse til PPT gjennom individtjenester og systemtjenester parallelt. Det gjør at rådgivere i Statped får innblikk i hvilke komplekse saker kommunen står i og vi kan bidra direkte med kompetanse inn i laget til eleven. Videre kan vi hente ut erfaringer og kompetanse fra individsakene som er nyttig at blir løftet opp på systemnivå i gjennomføringen av kompetansepakken.

Vår opplevelse er at det har ført til bedre kompetanseoverføring til PPT og at det gir skreddersøm til kommunens behov. Evalueringene fra kompetansepakken viser at kommunene er fornøyde med tjenesten og at det bidrar med ny kunnskap og flere verktøy i arbeidet med elever som har skolefravær. Det er per dags dato 25 kommuner som har gjennomført kompetansepakken eller som skal starte opp med kompetansepakken i løpet av det kommende skoleåret. Vi gir også den samme tjenesten til Vestfold og Telemark fylkeskommune og en stor andel av kommunene i Nordland.

Beskrivelse av individtjenestene avdeling sammensatte lærevansker mottar

PPT kan søke inn individtjenester til Statped der de selv mangler kompetanse og situasjonen for eleven er varig, omfattende og kompleks. I tillegg må eleven ha vedtak om rett på spesialundervisning.

Det betyr at elevene rådgivere i Statped møter med skolefravær ofte har strevd over år. For noen av elevene betyr det at det har vært utfordringer helt siden barnehagealder. Foreldre beskriver

Statped

---

barn som har strevd mer enn normalt med overganger og endringer i hverdagen. Videre beskriver foreldre at tilvenningen i barnehagen har vært krevende. Noen av de elevene vi møter har også hatt det vanskelig sosialt siden de gikk i barnehagen og har opplevd krenkelser i tidlig alder. Dette stemmer overens med Øksendal, Brandlistuen, Holte og Wang (2019) som har funnet at barnehagebarn og elever i tidlig skolealder med utviklingsvansker, lærevansker, reguleringsvansker og/eller atferdsvansker har en høyere risiko for å bli utsatt for gjentatte krenkelser og erting sammenlignet med barn uten de samme utfordringene. Videre viser Øksendal (m.fl. 2019) at barn med autistiske trekk og barn med fem vansker eller mer er mest utsatt for krenkelser og erting i tidlig barndom. Det betyr at mange av elevene vi møter i Statped har en lang historikk med negative opplevelser.

Elevene vi møter beskriver ofte skoledager som preget av stress, ubehag og skolehverdagen gir lite mening og mestring. Mange av elevene vi møter har opplevd mobbing også i skolen. Ifølge Kaland (2017) har elever med autisme høyere risiko for å bli utsatt for mobbing og krenkelser i skolen. Disse elevene blir ofte eksperter på å maskere totalbelastningen de opplever i møte med skole. De skjuler sitt ubehag og høye stressnivå på skolen fordi de ikke vil skille seg ut. Hjemme ser foreldrene et barn som er utslitt etter skolen og gradvis utvikler økende motstand. Skolen ser ofte elevens lærevansker, men de mangler forståelse og kompetanse for elevens øvrige behov for tilrettelegging.

Elever med nevrotilstander har høyere risiko for å utvikle skolefravær sammenlignet med elever uten de samme utfordringene, altså nevrotypiske elever. Ifølge Munkhaugen, Gjevik, Pripp, Sponheim & Diseth, (2017) har elever med autisme høyere risiko for å vise vegringsatferd knyttet til skole sammenlignet med nevrotypiske elever. Vi vet også at barn og unge som har en eller flere nevrodiagnoser ofte har sameksisterende vansker som lærevansker, søvnvansker, angst, depresjon og bipolare lidelser (Sunda, Sharma, Kaushal, Hussain, 2019), som det er rimelig å anta kan ha direkte innvirkning på skolehverdagen. Forskning viser at elever med én eller flere nevrodiagnoser har høyere sannsynlighet for å utvikle skolefravær enn elever uten disse diagnosene (Stromberg, Rubtsova, Sales, McGee, 2022). Manglende tilrettelegging i skolen for elever med nevrodiagnoser er en risikofaktor for å utvikle alvorlig skolefravær (Bühler, Karlsson & Österholm, 2018). Stromberg m.fl. (2022) viser til at jo høyere grad av kompleksitet det er for elevene med skolefravær, jo høyere grad av skreddersøm vil elevene trenge for at tiltakene i skolen skal lykkes.

Statped

En fellesnevner for elever med nevrotilstander er at de har lavere eksekutive funksjoner. Det handler om funksjoner i hjernen som skal bidra med problemløsning, planlegging, prosessering, generalisering og regulering av emosjoner. Videre vet vi også at personer med nevrotilstander ofte har en annerledes sensorisk opplevelse sammenlignet med nevrotypiske. Det kan omhandle opplevelsen av sanseintrykk som lyd, lys, smak, berøring og lukt. Manglende forståelse og tilrettelegging på skolen for disse to områdene kan føre til at elever med nevrotilstander kan oppleve manglende kontroll, stress og ubehag over tid. Det igjen kan forklare noe av risikoen for at elevgruppen er sårbare for å utvikle skolefravær.

Videre er noe av utfordringen at eleven selv ofte ikke er spurt om egen situasjon. Det handler om at det kan være krevende å bygge relasjon til eleven, men også utfordrende å få eleven til å sette ord på hva som er ubehagelig og krevende på skolen. Rådgivere i Statped erfarer at for at vi skal lykkes med tiltakene, må det bygges relasjon til eleven og hen må få sette ord på sin egen situasjon. Vår opplevelse er at vi lykkes best der hvor eleven selv opplever at det hen sier har betydning for hvilke tiltak som settes inn. Noe av utfordringen er at laget rundt eleven ofte mangler tid og kompetanse på å bygge den trygge relasjon til eleven. Det kan også handle om at ingen opplever helt at det er deres mandat å gjøre den jobben. Videre trengs det høyere kompetanse på hvilke områder og verktøy som kan brukes i samtale med elever som har nevrotilstander og skolefravær.

Til slutt ønsker vi å trekke frem at det ofte er høyt konfliktnivå mellom de ulike partene i laget rundt elever med langvarig skolefravær. Foreldrene beskriver at de ofte ikke blir lyttet til og at deres bekymringer ikke blir tatt på alvor. Flere av de individualsakene vi får henvist Statped har vært hos Statsforvalteren. I noen av sakene har det også blitt sendt bekymringsmelding til barnevernet uten foreldres samtykke. Det oppleves som en stor belastning for foreldrene og en bekreftelse på at det ikke er en felles forståelse i laget rundt eleven på hva skolefraværet handler om.

Ut ifra det erfaringsbaserte ønsker rådgivere i Statped å fremheve følgende tiltak for å jobbe med elever som har nevrotilstander og skolefravær:

- **Det er stor variasjon** i gruppen elever som har nevrotilstander og langvarig skolefravær. Det betyr at det er behov for høy grad av skreddersøm i hver enkelt sak.
- **Relasjon og trygghet.** Første skritt på veien tilbake til skolen er at fagpersonene klarer å etablere en god relasjon til eleven. Elevens interesser og sterke sider må stå sentralt og være inngangsport i relasjonsbyggingen.

Statped

- **Få frem elevens stemme**

Det er nødvendig å få frem elevens stemme, både fordi dette er en rettighet, jf.

Barnekonvensjonens artikkel 12, «Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening», og fordi eleven er den som ofte kan sitte med nøkkelen til løsningen på skolefraværet.

- **Godt foreldresamarbeid og etablere et lag rundt eleven.** For å hjelpe en elev med alvorlig skolefravær tilbake til skolen, bør det etableres et lag rundt eleven. Laget bør bestå av eleven selv, foreldre, en fra ledelsen på skolen og pedagogene som skal jobbe tett med eleven. Dersom eleven er henvist til PP-tjenesten, bør også PP-rådgiveren være en naturlig deltaker. Når andre instanser er inne, må det vurderes i hvilken grad de skal delta. De involverte må være kjent med hverandre, og det må være tydelig hvilke oppgaver den enkelte har. De ulike deltakerne vil kunne belyse elevens sårbarheter fra ulike synsvinkler og profesjoner og bidra i god tiltakstenkning.

- **Etablere felles forståelse av vanskene.** Laget rundt eleven må ha både innsikt i hva og hvorfor det er vanskelig. Hva betyr det å ha en nevrotilstand? Hvordan oppleves skolen for eleven? Vi trekker frem elevperspektiv, foreldreperspektiv og lærerperspektiv i saken. Anerkjennelse av elevens vansker og aksept for at eleven gjør så godt hen kan, er av stor betydning for å kunne hjelpe eleven tilbake til skolen.

- **Kartlegging.** Gode tiltak krever kartlegging. Alvorlig skolefravær har som oftest flere årsaker. Mange av vanskene er ikke synlige og det er dermed nødvendig med kartlegging av ulike områder for få et helhetlig bilde. Kartleggingen bør ha som mål å undersøke disse områdene: Interesser og styrker hos eleven, eksekutive funksjoner, sensoriske vansker, læreforutsetninger, triggere i skolemiljø, sosial kompetanse, lærevansker, behov for struktur og forutsigbarhet og selvhjelpsferdigheter (ADL-ferdigheter)

- **Tilrettelegg skolehverdag og undervisning.** Først og fremst tilrettelegge å skape gode og trygge rammer for disse elevene, slik at de kan lære og utvikle seg og opplever å bli møtt av voksne som ser dem, lytter og møter dem med respekt. Med utgangspunkt i kartleggingen bør det drøftes hvilke hverdagslige og faglige krav som eleven har forutsetninger for å mestre. Etablere oversikt, forutsigbarhet og struktur er sentralt i veiledningen.

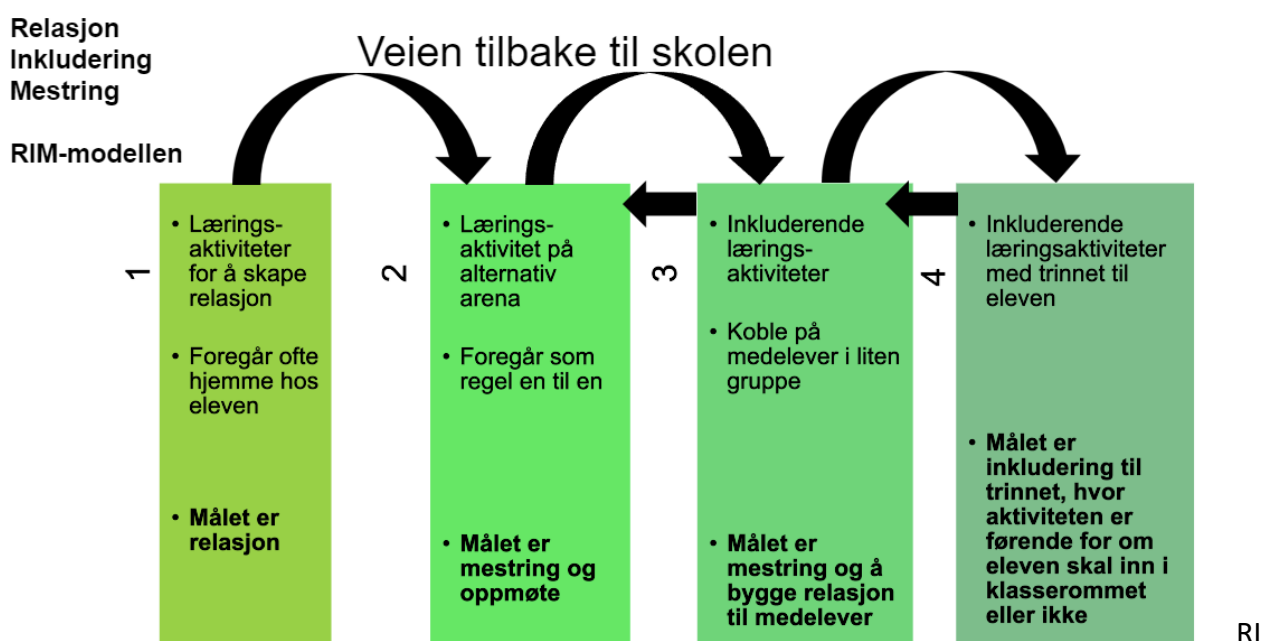
Statped veileder også på ulike verktøy vi erfarer er positive i tiltaksarbeid for elever med skolefravær. Dette kan være forberedelsesfilm til kartlegging eller oppmøte til skoledag. Noen ganger kan bruk av AV-1 robot benyttes i prosessen med å komme tilbake helt eller delvis i klassefelleskapet. Videre kan dagsplaner, ulike oppskrifter eller sosiale historier

Statped

bidra til å skape oversikt og trygghet i skolehverdagen. Vi har også erfart at bruk av spill som inngangsport til læring kan være nyttig og gi mulighet for læringsaktiviteter med medelever.

RIM-modellen

I tillegg til tiltakene over veileder vi ut fra RIM-modellen. RIM står for relasjon, inkludering og mestring.

M-modellen illustrerer ulike stadier i arbeid med elever som har ufrivillig skolefravær og en eller flere nevrodiagnoser. Laget rundt eleven har ofte som mål at tilbakeføring til skolen handler om oppmøte i klasserommet, men for mange elever med langvarig skolefravær bør opptrapping skje i elevens tempo, gradvis og med fokus på mestring.

Modellen er ment å synliggjøre de ulike stadiene i tilbakeføringen for elever som har et totalt fravær fra skolen, altså for de elevene som er helt hjemme.

En fellesnevner for elevene som er totalt fraværende, er at de ofte ikke har noen trygge relasjoner til voksne eller medelever på skolen. Fra forskning og erfaring vet vi imidlertid at det relasjonelle må være på plass for at eleven skal komme seg på skolen og bli der. Derfor er det relasjonelle det første steget, men samtidig bærebjelken for hele modellen, og må arbeides kontinuerlig med.

Statped

Det vil være avgjørende med skreddersydde opplegg for å skape relasjon, gi en trygg opplæringsarena og for å tilpasse læringsaktiviteter slik at det gir mestring for eleven.

Det er viktig at lærere er fleksible og kreative når det gjelder læringsaktivitetene. Det vil for denne gruppen elever ofte være nødvendig å ta utgangspunkt i aktiviteter som motiverer dem, og som er basert på deres interesser. Deretter kan man finne læringsmål som passer til aktiviteten.

Denne modellen søker å visualisere arena, type aktivitet og mål i fire forskjellige nivåer.

Det å få elever med nevrodiagnoser og langvarig skolefravær tilbake til en opplæringsarena vil kreve ressurser fra skolen og tett samarbeid mellom eleven, foreldre, skolen, PPT og evt. andre instanser. Elevens stressnivå og fungering kan også variere i perioder. Det betyr at det for noen elever vil kunne bli behov for å gå tilbake et nivå.

Beskrivelse av de ulike nivåene i RIM-modellen:

1: Første nivå i RIM-modellen gjelder elever som er totalt fraværende fra skolen over lang tid.

På dette nivået vil hovedmålet være å:

- **Skape relasjon mellom eleven og én lærer fra skolen.**

Det er viktig at læreren som kommer hjem har relasjonskompetanse. Læreren bør komme hjem med en aktivitet basert på elevens interesser, men med få krav. Læreren må være fleksibel, skape trygghet og oversikt og gi eleven følelse av kontroll. Dette kan gjøres gjennom forberedelsesfilmer, dagsplaner og skjemaer der eleven får uttrykke sine ønsker.

2: I nivå to i Rim-modellen er målet å hjelpe eleven ut fra hjemmet og over til en annen trygg arena. Dette kan gjøres på forskjellige måter, men det er avgjørende at det skjer på elevens premisser og i hans tempo. En måte å gjøre dette på er å utføre aktiviteter som motiverer eleven, der eleven opplever mestring, men som er nyttig å gjøre utenfor hjemmet. Eksempler på dette kan være å klatre i klatrevegg, utføre oppgaver i en stall eller besøke et bibliotek. Som regel vil dette foregå 1:1 med en lærer.

Her vil hovedmålet være å:

- **Skape mestringsopplevelser utenfor hjemmet og sikre stabilt oppmøte.**

3: Nivå tre i RIM-modellen handler om å gi eleven mulighet til å bygge relasjoner til medelever for å skape sosial tilhørighet og relasjoner til klassen. Om dette skal skje utenfor eller på skolen vil være avhengig av hvor langt eleven har kommet i prosessen. For noen vil dette skje på en

Statped

---

alternativ opplæringsarena, for andre på et grupperom på skolen. Det er viktig at de utvalgte medelevene har noen av de samme interessene, og kan matche eleven sosialt.

Her vil hovedmålet være å:

- **Skape relasjoner til medelever gjennom bruk av læringsaktiviteter eleven mestrer.**

Dette målet er en viktig del på veien mot å skape faglig og sosial inkludering til medelever og klassefelleskapet.

4: Nivå fire i RIM-modellen handler om å få koblet eleven på flere av læringsaktivitetene til trinnet hen tilhører. Det er læringsaktiviteten og elevens mestringsopplevelse som bør være førende for hvilke aktiviteter man kobler eleven på. Begrunnelsen for dette er at det for mange elever med nevrodiagnoser og ufrivillig skolefravær ikke er realistisk å klare å komme tilbake til full opplæring i et ordinært klasserom.

Her vil hovedmålet være:

- **At eleven deltar på utvalgte læringsaktiviteter sammen med resten av trinnet. De aktivitetene som velges ut bør være tilpasset elevens mestringsnivå både faglig og sosialt.**

Målet på dette stadiet vil være at eleven deltar i klasserommet på sine premisser, og at det er læringsaktiviteten som styrer om hen er til stede eller er på et eget rom. Planleggingen av dette arbeidet må gjøres i samarbeid med eleven, slik at man sikrer tilhørighet, inkludering og deltakelse, men også mulighet for å trekke seg tilbake ved behov.

Oppsummering

Til slutt er det viktig å presisere at elevens fungering og stressnivå kan variere. Dette er signalisert med pilene som går begge veier mellom nivå 2-4. For noen elever kan det være behov for at man går et steg tilbake for å redusere stress og øke mestringsopplevelsene. Målet er at eleven ikke skal få et totalt fravær fra skolen og opplæringen igjen, men at det i en periode kan være behov for et steg tilbake ved bruk av for eksempel en alternativ opplæringsarena. Målet hele veien er det relasjonelle, å redusere stress, skape struktur og forutsigbarhet og å få til læringsaktiviteter som gir mestring. Derfor er det viktig å ha flere planer – en plan for hver av nivå 2, 3 og 4.

Statped

Med hilsen

Terje Andreas Malin
avdelingsleder

Maren-Johanne Nordby
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.